Opmerkingen over het

Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord

Concept 15 september 2018

1 Algemeen

De meest algemene opmerking luidt dat het een zeer goede zaak is dat overeenstemming is bereikt over een gemeenschappelijke tekst die op veel punten meer dan algemeenheden bevat en dat het te hopen is dat dit eind dit jaar leidt tot een definitief akkoord.

Volgens Olof van der Gaag, staat of valt het succes met de verdeling van de kosten. Zie bijlage. Waarschijnlijk heeft hij helemaal gelijk.

Maar de groep maakt zich niet alleen zorgen over de *verdeling* van de kosten, maar ook over het *totaal* en de bereidheid om die op te brengen. Volgens de algemene beeldvorming zou het qua kosten allemaal wel meevallen. Ten onrechte. Bijna iedereen houdt vol dat het wel kan, dat we het gaan fiksen. Zo houden we elkaar al jaren voor de gek, want we komen nauwelijks vooruit. Nederland houdt zich niet aan de Europese richtlijnen (zoals RED, EED, EPBD), doet bijna niets aan handhaving, neemt bijvoorbeeld de energielabels niet serieus en doet veel te weinig aan besparing. Er zijn te weinig concrete plannen en de totale kosten worden onderschat. De PvdA moet het Eerlijke Verhaal vertellen.

2 Beloofde reductie CO_2 te klein?

Het voorstel zegt het antwoord te geven op de vraag: “Hoe reduceren wij in 2030 de uitstoot van broeikasgassen met 49 procent en misschien wel met 55 procent”. Het gaat waarschijnlijk om 49% van “*de uitstoot in 1990*” (staat in regeerakkoord). Die uitstoot was, volgens G. Schut (Technisch Weekblad nr 15 van 27 juli), 222 Mton CO_2-equivalenten. In 2030 moet dus 109 Mton minder uitgestoten worden dan in 1990. In 2017 was de uitstoot al 25 Mton minder, zodat er nog 84 Mton/jaar gereduceerd moet worden. In het “Voorstel” wordt echter slechts uitgelegd hoe er 48,7 Mton/jaar kan worden gereduceerd. Volgens andere bronnen zijn die getallen iets anders, maar is het verschil van gelijke orde. Hoe komt men aan de overige ruim 35 Mton/jaar??

Volgens een prognose van het PBL, beschreven in de NEV 2017, zou er bij ongewijzigd beleid in 2030 ruim 35 Mton/jaar minder worden uitgestoten dan in 2017. Volgens Schut wordt de redenering gevolgd dat er alleen plannen gemaakt hoeven worden voor de extra reductie van CO_2-uitstoot. Dat betekent dat het bij de maatregelen waarmee die 48,7 Mton reductie moet worden bereikt, moet gaan om EXTRA maatregelen boven de maatregelen volgens het huidige beleid en de huidige trends. Klopt dat wel??? Het is bovendien de vraag of de prognose van het PBL niet veel te optimistisch is. Ontluisterend is de recente CBS publicatie (https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/37/co2-uitstoot-in-2017-gelijk-aan-die-in-1990) die duidelijk maakt dat zelfs de beloofde 20% in 2020 nog lang niet in zicht is.

3 Elektriciteit

De plannen voor het elektriciteitssysteem zijn redelijk concreet, maar ook rijkelijk optimistisch. De hoeveelheid hernieuwbare elektriciteit moet toenemen van de huidige 17 TWh/jaar naar tenminste 84 TWh/jaar in 2030. Als de plannen aan de andere tafels echt voortvarend worden aangepakt (“all electric” bij gebouwen, elektrificatie van de industrie, elektrische auto’s), dan is er zeker 110 TWh/jaar nodig in 2030.

Bij de kleinste vereiste toename (tot 84 TWh/jaar) moet op land een hoeveelheid van 35 TWh/jaar extra aan hernieuwbare energie worden geproduceerd in 2030. Zou dat alleen met Wind op Land gerealiseerd moeten worden, dan is er ongeveer 12.000 MW aan vermogen moet worden opgesteld

(4.000 turbines van 3MW). Maar het wordt aan gemeenten en provincies overgelaten te beslissen in hoeverre Zon-PV of andere vormen van hernieuwbare energieopwekking worden ingezet in plaats van WOL. Krijgen we een herhaling van het huidige drama?

Opvallend is het ontbreken van CCS als middel om de uitstoot van deze sector te verkleinen. Wellicht hangt dat samen met het verzoek van de minister om de sluiting van de kolencentrales als gegeven te aanvaarden. CCS wordt wel uitgebreid ingezet voor de reductie bij de industrie.

4 Gebouwde omgeving

Zie het "Commentaar op gedeelte over Gebouwde omgeving in het Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord".

5 Industrie

Het gedeelte over de industrie in het "Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord" is mager. Er staat wel beschreven welke maatregelen in het algemeen genomen kunnen worden. Maar niet bij welke industrieën die dan zouden moeten worden gerealiseerd. Zelfs geen beschrijving van het proces gericht op het treffen van bepaalde concrete maatregelen in een bepaald bedrijf: Wie moet het initiatief nemen? Welke instanties moeten betrokken worden? Hoe moet de besluitvorming over de financiering verlopen?

CCS wordt, terecht, aangedragen als "overbruggingsoptie" (blz 10, laatste alinea's; blz 36). Maar ook daarvoor nog geen concreet plan. Geen industrie heeft zich aangeboden om te beginnen. Geen tijdplan voor hoeveel CCS in welk jaar gerealiseerd wordt. Geen aanduiding van de locatie waar de eerste opslag moet plaatsvinden. Wordt dit "nader ongevuld" in de "komende 3 maanden" (half juli – half oktober)?

Uit de tekst blijkt weinig bereidheid bij de industrie om initiatieven te nemen en risico's te dragen. Een veeg teken is de zinsnede "onder de ***harde*** voorwaarde dat deze maatregelen passen binnen het level playing field". "Level playing field" betekent "horizontaal speelveld" ofwel "***precies gelijke*** concurrentieomstandigheden". Gelijke concurrentieomstandigheden zijn nooit precies te realiseren. Ondernemers weten innovatieve technieken en markten juist tot ontwikkeling te brengen als die omstandigheden NIET gelijk zijn. Dankzij het ontbreken van een gelijk speelveld is Philips groot geworden. Philips ging gewoon in Amerika kijken hoe ze lampen maakten en omdat Nederland in die tijd geen octrooi wetgeving had kon hij hier zijn gang gaan en een haast monopolistische positie verwerven.

Met de harde voorwaarde wordt waarschijnlijk bedoeld dat maatregelen die het bedrijfsleven geld kosten alleen in EU-verband acceptabel zijn. Dat ontneemt de Nederlands regering de mogelijkheid effectieve maatregelen te nemen. Het ontneemt Nederland een pioniersrol te vervullen op enig deelgebied van de industrie en dwingt ons land om achter andere landen aan te lopen. Goede bedrijven lukt het om extra innovatief te zijn en een concurrentievoordeel voor de lange termijn op te bouwen als ze bijvoorbeeld juist iets meer belast worden voor CO2-uitstoot dan hun concurrenten in het buitenland en tegelijk profiteren van mede door de overheid opgezet onderzoek.

In het "Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord" worden de bijdragen die van de overheid moeten komen – wetgeving, afspraken, marktordening, beschikbaarheid van elektriciteit, beschikbaarheid geschoolde mensen, inzet in Europese kaders, en vooral: subsidies - vrij uitgebreid besproken. De bijdragen van de industrie blijven bijna onbesproken. Hier lijkt maar één conclusie mogelijk**:** van de markt hoeven we niet veel te verwachten; de **overheid moet de leiding** nemen.

De overheid moet **industriepolitiek** gaan voeren gericht op doelen die we als samenleving willen nastreven. Niet de markt zelf, maar dat wat we er mee willen bereiken moet centraal staan. In dit geval is dat de vergroening van de industrie op een sociale manier. Misschien gaat dat gepaard met een tijdelijke verstoring van het "level playing field". Het zij zo.

6 Landbouw en landgebruik

Dit is een vaag hoofdstuk. De kwantitatieve uitwerking van veel kwalitatieve voornemens beperkt zich voornamelijk tot de in tabel (blz 45) aangegeven verdeling van de uitstoot-reductie in 2030 over drie elementen:

- Veehouderij (methaan en lachgas bij varkens en runderen)
- Landgebruik (vooral minder oxidatie van veen)
- Kassen (o.a. vervanging aardgas door geothermie)

Verder wordt nog één punt gekwantificeerd: "Halvering van voedselverspilling bij de consument in 2030" (blz 11, laatste zin). Nergens wordt aangegeven welke maatregelen genomen worden om "de consument" in staat te stellen dit te realiseren. Volslagen onrealistisch. Voedselverspilling bij winkels en groothandel blijft buiten beschouwing.

Er wordt wel een investeringsbedrag genoemd (blz 44, laatste alinea), maar niets over de verdeling van de lasten. Boeren en tuinders worden direct geconfronteerd met de consequenties van het beleid en zullen heel wat veranderingen (technisch, organisatorisch, administratief) moeten doorvoeren. Er is daarom veel voor te zeggen om boeren en tuinders te ontzien waar het gaat om de financiële lasten, zodat die lasten bij consumenten, tussenhandel (supermarkten) en overheid terecht komen. Of moeten we landbouwbedrijven die veel winst maken laten meebetalen?

7 Mobiliteit

Zorgwekkend is de formulering van het gestelde doel (blz 13, eerste zin): "Zorgeloze mobiliteit met uitstekende bereikbaarheid […]". Nergens wordt aangegeven dat de klimaatdoelen en andere milieudoelen waarschijnlijk niet verwezenlijkt kunnen worden zonder ***beperking van de mobiliteit***.

Net als bij "Parijs", wordt het **vliegverkeer** buiten beschouwing gelaten. Wietske Ter Veld heeft daarover met Nijpels gesproken. Nijpels ging daarbij uitvoerig in op de negatieve klimaateffecten van het vliegverkeer. Hij zou het fijn vinden als wij dat weten in te brengen.

Maar verder worden hier wel de meeste relevante maatregelen besproken, al wordt "rekeningrijden" niet expliciet genoemd. Zie de formulering over "autobelastingen" (blz.51). Positief is ook dat aangegeven wordt hoeveel uitstootreductie elke groep maatregelen in 2030 moet opleveren (tabel op blz 49 en 50).

Als duurzame brandstof wordt "Groene waterstof" genoemd naast "duurzame biobrandstoffen" (blz 50 onderaan). Er wordt niet vermeld dat van groene waterstof afgeleide (vloei)stoffen mogelijk meer geschikt zijn (ammoniak, methanol, mierenzuur).

8 Sectoroverstijgende thema's

Het is een goede zaak dat speciale aandacht wordt besteed aan:

- Groene waterstof en de noodzaak om de ontwikkeling daarvan met een "programmatische aanpak" te versnellen (blz 13, derde alinea en par.3.2).
- Biomassa (blz 57) met eisen voor duurzaamheid (inclusief maatschappelijke eisen) en het streven biomassa bij voorrang te gebruiken als grondstof.
- Arbeidsmarkt met het pleidooi voor "integraal beleid" (par. 4.1, globaal uitgewerkt in 7 handvatten) voor enerzijds voldoende, gekwalificeerde arbeidskrachten, anderzijds het op sociaal verantwoorde manier opvangen van het verlies van arbeidsplaatsen.

BIJLAGE 1

Succes klimaattafels staat of valt met verdeling van de kosten

BLOG Olof van der Gaag, directeur NVDE, 5 september 2018
We zullen hier een redelijke balans in moeten vinden. Dat kan weleens bepalend zijn voor het succes van het klimaatakkoord en voor de bereidheid van alle deelnemers (van industrie tot NGO's) om voor de Kerst inderdaad hun handtekening te zetten.

Alle klimaattafelaars van Nederland kunnen zich weer verzamelen voor de tweede helft. De tweede helft die vaak bepalend is, zagen we op het WK voetbal. In afwachting van het tussenrapport van het Planbureau voor de Leefomgeving en de 'appreciatie' door het kabinet en Tweede Kamer zijn de eerste klimaattafels al weer ingepland.

Dit is hoe ik zelf kijk naar de tussenstand. Een goede klimaattafel beantwoordt drie vragen:

1. Welke (technische) mogelijkheden zijn er om de beoogde CO_2-reductie te bereiken?
2. Wat is daarvoor nodig, financieel, ruimtelijk, organisatorisch?
3. Hoe betaal en regel je dat?

Het goede nieuws: alle tafels hebben vraag één beantwoord en er is potentie genoeg. De klimaatdoelen zijn dus prima realiseerbaar. De lat ligt zeker niet te hoog; het komt aan op de wil om het dan ook te doen en daarbij te zorgen voor de benodigde maatregelen en afspraken.

De stap van woorden naar daden loopt via vraag twee: wat is er nodig om de potentiële CO_2-reductie ook echt tot stand te brengen? De financiële kant daarvan wordt vermoedelijk de kern van het debat. De transitie is goed te doen, maar kost op korte termijn meer dan doorgaan met onze fossiele energievoorziening. De kosten daarvan zijn via klimaatverandering uiteindelijk natuurlijk veel te hoog en menselijk en ecologisch onaanvaardbaar. Dat neemt niet weg dat verandering wat kost. Een stukje van onze economische groei, niet meer dan we jaarlijks aan roken besteden, zegt minister Wiebes hierbij opgewekt.

Een rondje langs de tafels: bij elektriciteit, gebouwde omgeving en industrie zijn deze kosten al behoorlijk in beeld gebracht. Bij landbouw en zeker mobiliteit moet hier nog het nodige voor worden gedaan. De mobiliteitstafel heeft hier deze zomer hard aan doorgewerkt. Alle reden om te verwachten dat dit snel goed komt: met alle onzekerheden is er voldoende kennis en bereidheid om ook deze vraag goed te beantwoorden.

De spannendste vraag wordt dus vraag drie: wie betaalt dat en hoe regel je de juiste incentives voor de markt zodat je je doelen haalt? Hier lopen de tafels nog verder uit elkaar. De tafel elektriciteit en gebouwde omgeving zijn een eind gekomen: er is al een redelijke consensus over een mix van kostenreductie, beprijzing, normering en subsidiëring die de transitie flink vooruit kan helpen. Nog veel uit te werken, maar een uitstekende basis. Bij landbouw en mobiliteit moet hier nog veel meer worden uitgewerkt en uitgediscussieerd. Dat zal niet makkelijk zijn, onder andere omdat de politieke gevoeligheid groot is. De discussie over bijvoorbeeld een kleinere veestapel of een kilometerheffing mag rekenen op de nodige politieke 'njets', hoezeer ze ook nodig zijn.

De industrietafel heeft deze vraag ook nog niet beantwoord. De mix aan potentiële oplossingen (vraag 1) oogt pragmatisch en zinnig: van elektrificatie en duurzame warmte tot energie-efficiency en een veel bescheidener plek voor CO_2-opslag. De kosten (oplopend tot een miljard per jaar) betekenen ook dat dit een goede koop is voor ruim 14 Megaton CO_2-reductie. Maar wie betaalt dat miljard? Ik pleit voor een 'toekomsttientje': als de industrie 10 euro per ton CO_2 betaalt, levert dat een half miljard op en is het redelijk om de overheid te vragen dit bedrag te matchen. Zo kan de industrie snel de transitie inzetten, met behoud van concurrentiepositie én draagvlak.

Omdat de industrie nu zo weinig betaalt voor haar vervuiling; omdat de andere tafels al het nodige vragen van burgers en MKB-ers; en door de felle discussie over de dividendbelasting, zal er weinig maatschappelijke steun zijn om de industrie geheel door de transitie heen te subsidiëren. We zullen hier een redelijke balans in moeten vinden. Dat kan weleens bepalend zijn voor het succes van het klimaatakkoord en voor de bereidheid van alle deelnemers (van industrie tot NGO's) om voor de Kerst inderdaad hun handtekening te zetten.

Deze blog van Olof van der Gaag is september gepubliceerd op energiepodium.nl